

Hvem var skyldige for den store Bybrannen i Levanger i 1897

Innledning: I 122 år har det vært en holdt for en sannhet at to 6 år gamle gutter hadde tent på og brent ned Levanger by. En av de som har målbåret dette er historiker Per Anker Johansen, som i 2005 fikk Levanger kommunes kulturpris for sitt arbeid. Johansen er og har vært medlem av kommunestyre og formannskap og er en mann som media og lokalhistorikermiljøet lytter til. I Årbok for Levanger historielag for 2017 slår Per Anker-Johansen enda en gang fast at historien «forteller at i mange år ble kjøpmann Berg beskyldt for forsikringssvindler helt til guttene i voksen alder innrømmet sin skyld» (2017: 127). Artikkelen fikk stor oppmerksomhet i lokalavisene, Innherred og Trønder-Avisa, som selv har målbåret dette synet i generasjoner. 25. februar 2014 omtaler Trønderavisa bybrannene i Levanger med en stor reportasje i bilaget om Marsimartnan det året. Teksten er nær identisk i form og innhold med en reportasje som står i avisa 28.november 1960. De to tekstene i Trønderavisa er skrevet med drøye femti års mellomrom, men ikke av samme journalist. Men det journalist NN skriver om bybrannene i Levanger i avisa 20. januar 2014 er altså nærmest en blåkopi av det journalist NB skriver i avisa 28.november 1960, uten at journalisten opplyser om kilde. To brave menn fra det lokalhistoriske miljø står likevel som garantister for historiens substans. Journalist NN har, så langt jeg kan få med meg, ikke gjort noe selvstendig kildekritisk arbeid med materialet. Det har knappst journalist NB heller gjort da han skrev om bybrannene i Levanger i avisa i november 1960. Det skrives at de to guttene som skal ha tent på brannen er seks år. Det er i så fall bare en av dem, sønnen til telegrafbestyreren, heretter gutt A i min tekst, er fem år om en kontrollerer med kirkeboken i Levanger. Gutt B oppgis å være fire år på rettsmøtet på Nordre Halsan, et annet sted fem, men ved gjennomgang av fortegnelsen over fødte i Bodø Prestegjeld, ser det ut til at han kan være seks år (lesedato 01.08.2019). En betinger da at kirkeboken i Bodø er utfylt i sanntid, Bodø ble bombet i 1940 og noe skriftlig materiale for kontroll kan ha gått tapt. At sorenskriveren på rettsmøtet på Nordre Halsan den 23 juni i 1897 ikke har anstrengt seg for å rydde en så vesentlig uklarhet ut av verden, viser hvilket hastverk påtalemyndigheten har hatt i å få saken ut av verden.

Metode

Hukommelsestester som The Deese-Roediger-McDermott (DRM) Task: A Simple Cognitive Paradigm to Investigate False Memories in the Laboratory. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/28190038> viser at folk som får opplest en tall eller bokstavrekke for seg, etter en tid, når de blir presentert for en ny tallrekke med en del kritiske tall og spørres om det er disse tallene/ordene de så, avslører at hukommelsen ikke er noen eksakt størrelse. Folk kan derfor like gjerne huske tall og ord som de ikke engang ble vist ved første presentasjon. Bekreftelsesfeller er vanlig i tradisjonelle politi og rettsavhør. (Lai 1999 s. 58, gjengitt i Ph.d. avhandling levert Det juridiske fakultet, UiO 2009, Asbjørn Rachlew). Jeg har derfor gått igjennom det materiale som angår saken, som klipparkiv, rettsdokumenter, forsikringspapirene til borgerne i Levanger, historiske bøker og skrifter. Det er ikke altfor vanskelig å tråkle seg tilbake til kildens utspring, som formodentlig er Arne Vestrums skriftstykke til byjubileet i 1936 (Hauge m.fl. 21-23). Skjønt, historien blir ikke sannere av det, Arne Vestrum oppgir heller ingen kilder. Dernest er ikke Arne Vestrum så mye til kilde at Sorenskriveren finner verdt å innkalle ham på rettsmøtet på Nordre Halsan 23. juni 1897. Arne Vestrums skriv synes også å være grunnlaget for lokalmediene og lokalhistorikeres skrifter i ettertid, uten at noen av dem synes å ha gått til kilden, altså rettsdokumentene fra Nordre Halsan 23. juni 1897. Dessverre er politiets etterforskningsdokumenter borte. Det skyldes at Steinkjer by ble bombet i 1940. Forsikringsdokumentene fra rettsmøtet Nordre Halsan 23. juni 1897, de kan antyde at det at so «seks år» gamle gutter» fikk skylden for Bybrannen kom beleilig for enkelte. En navngitt kjøpmann hadde nemlig forhøyet forsikringspolisen kort tid før den store Bybrannen. Det er likevel ikke nok

dokumentasjon til å bevise noen skyld. Men hvor sannsynlig er det at to fireårige gutter holder kjeft til voksenalder om at de har brent ned Levanger By, slik Per Anker Johansen påstår?

Kilder

Statsarkivet i Trondheim, rettsdokumenter. Kirkebøker Bodø og Levanger, Norges Brannkasses branntakstprotokoller i Norges Brannkasses arkiv(Følling, I. Ravlo A. Iversen, G . 1886 – 1897, Samtaler med politimann, PhD Asbjørn Rachlew, årbøker for Levanger historielag, klipparkiv Levanger-Avisa, Innherred, Trønder-Avisa, Adresseavisen, Nidaros, Aftenposten, psykologisk faglitteratur, samt at jeg tok et kurs i kognitiv psykologi ved NTNU, jubileumsskrift for Levanger by av 1936. Grunnbok hos Kartverket og diverse nettkilder.

Kjelder:

Etiske vurderinger

Jeg har ikke navngitt de to guttene som ble utpekt som skyldige for Bybrannen i 1897, Ingvald Steen og August Koren, i reportasjer i avisa Innherred, avisa Friheten eller i Årbok for Nord Trøndelag historielag som kom ut i november 2019. Selv om folkemunnet kjenner navnene på de to guttene gjør jeg ikke utfra den kunnskapen jeg i dag har om den menneskelige hukommelse. Derneft har guttene etterkommere i Levanger. Jeg har snakket med barnebarn av en av de to guttene, Tore Steen, som fremdeles bor i Levanger. For ham var det inn til undetegnede fikk publisert sine artikler ukjent at farfaren kunne være uskyldig i den store Bybrannen 26. mai 1897.

Publisering:

Det har vært en del problemer med å få publisert tekstene i lokalmedia. Trønder-Avisa svarte ikke opp mitt tilbud om en artikkelen. Det skyldes formodentlig at jeg har avdekket at deres journalistikk hadde bestått i å plapre etter gamle artikler uten å gjøre noe selvstendig kildekritisk arbeid. 25. februar 2014 omtaler f. eks Trønderavisa bybrannene i Levanger med en stor reportasje i bilaget om Marsimartnan det året. Teksten er nær identisk i form og innhold med en reportasje som står i avisa 28.november 1960. De to tekstene i Trønderavisa er skrevet med drøye femti års mellomrom, men ikke av samme journalist. Men det journalist NN skriver om bybrannene i Levanger i avisa 20. januar 2014 er altså nærmest en blåkopi av det journalist NB skriver i avisa 28.november 1960, uten at journalisten opplyser om kilde. To brave menn fra det lokalhistoriske miljø står likevel som garantister for historiens substans. Journalist NN har, så langt jeg kan få med meg, ikke gjort noe selvstendig kildekritisk arbeid med materialet. Jeg fikk trykket en artikkel om Bybrannen i avisa Innherred, den neste var å svare opp en replikk fra kulturprisvinner Per Anker Johansen. <https://www.innherred.no/debatt/2019/05/03/Mitt-siste-svar-Justismordet-er-prosessuelt-Per-Anker-Johansen-18929969.ece> Det er likens publisert to artikler i avisa Friheten. Men det store gjennombruddet for en ny gjennomgang av Bybrannen i Levanger kom med publiseringen i Årbok for Nord Trøndelag historielag i november 2019.